

Turvallisia sote-palveluja: opas sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille

OHJAUS

OHJAUS 2/2018

Riitta Koivula, Hanna Brotkin, Olli Saarsalmi

Turvallisia sote-palveluja: opas sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille

SOSIAALI-JA
TERVEYSMINISTERIÖ

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

© Kirjoittajat ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Kannen kuva: Shutterstock
Sisällön kuvat: Pixabay

ISBN 978-952-343-089-1 (verkkojulkaisu)
ISSN 2323-4172 (verkkojulkaisu)
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-089-1>

Taitto ja paino: Juvenes Print -
Suomen Yliopistopaino Oy

Tampere, 2018

441 729
Print product

Lukijalle

Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi yhdessä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa vuonna 2017 turvallisuusohjeistuksen *Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen* (Saarsalmi & Koivula 2017). Sosiaalihuollon palvelut ovat olleet viimeisen vuosikymmenen aikana jatkuvassa muutoksessa. Palvelujärjestelmän muutokset asettavat uusia haasteita sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden ja asiakkaiden turvallisuudelle ja sen myötä laajalajaiselle riskienhallinnalle.

Ohjeistus laadittiin sosiaalihuollon toimintayksiköitä ja asiakkaiden kodissa annettavia sosiaalipalveluja varten edistämään varautumista henkilökunnan, asiakkaiden ja heidän lähi-
piirinsä sekä toiminnan ja toimitilojen fyysistä turvallisuutta vaarantaviin häiriötekijöihin. Ohjeistuksen tarkoituksena oli auttaa toimintayksiköitä kehittämään toimintojaan hoivan ja asumisen muuttuneita toimintoja vastaavan turvallisuuden tason saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi.

Ohjeistuksessa käytettiin sosiaali- ja terveysministeriön kehittämää fyysisten turvallisuusriskien hallintaan tarkoitettua mallia. Mallin avulla laadittiin toimintayksikön toiminnoille soveltuva riskikartta, jonka tukemana suoritettiin ulkoisiksi katsottavien joko ulkopuolisten tahojen toimintayksikölle aiheuttamien tai toimintayksiköstä ulkopuolisille tahoille aiheutuvien riskien sekä sisäpuolisiksi luettavien henkilö-, toiminta- ja toimitilariskien arviointia. Tarkasteluun eivät sisällyneet asiakkaiden hoidollisiin toimenpiteisiin liittyvät riskit.

Ohjeistuksen lausuntokierroksella useat tahot ilmaisivat huolensa ohjeistuksen laajuudesta. Yli 150-sivuinen ohjeistus ei palvele kiireisiä käytännön työntekijöitä. Sen tueksi toivottiin suppeampaa, keskeiset aiheet esille nostavaa lyhyttä opasta julkaistavaksi.

Tämä laajemmasta ohjeistuksesta lyhennetty opas käsittelee neljäätoista keskeistä turvallisuuskysymystä sosiaali- ja terveyspalvelujen työntekijöiden työssä. Erityisryhmien, kuten muistisairautta sairastavien tai kuulo- ja näkövammaisten henkilöiden, turvallisuustarpeisiin pitää toimipaikkojen laatia omat tarkemmat ohjeensa. Lyhennetty opas on tarkoitettu kaikille kunnallisella, yksityisellä ja kolmannella sektorilla sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävissä toimiville henkilöille. Toimintatavoista on hyvä keskustella yhdessä esimiesten kanssa ja tarvittaessa soveltaa ohjeita omia tarpeita paremmin vastaaviksi. Laajempaa tietoa eri aiheista löytyy teoksesta *Saarsalmi & Koivula (toim.): Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen. Ohjaus 19/2016. 2. versio. Päivitetty 2017. THL.*

Tiivistelmä

Riitta Koivula, Hanna Brotkin, Olli Saarsalmi. Turvallisia sote-palveluja: opas sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Ohjaus 2/2018. 23 sivua. Helsinki 2018.

ISBN 978-952-343-089-1 (verkkojulkaisu)

Turvallisuuskulttuurin rakentamiseen osallistuminen kuuluu kaikille sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille. Riskienhallinnassa huomio kiinnitetään niin toimintaan, toimitiloihin kuin työntekijä- ja asiakasriskeihin. Moniammatillisesti ja poikkihallinnollisesti toimien voidaan varmistaa turvallinen arki sekä sosiaalihuollon erilaisissa toimintayksiköissä että asiakkaiden kodeissa.

Laajemmasta *Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen* -ohjeistuksesta lyhennetyssä oppaassa on nostettu keskeisiksi turvallisuusteemoiksi neljätoista ulottuvuutta turvallisuustyöhön. Johdon sitoutuminen turvallisuusjohtamiseen on asiakasturvallisuuden lähtökohta. Turvallisuuskulttuurin rakentaminen yhdessä antaa pohjan turvalliselle työskentelylle. Työntekijän omasta työturvallisuudesta huolehtiminen antaa perustan laadukkaalle työlle. Asiakkaat ja heidän omaisensa ja läheisensä tulisi ottaa mukaan arjen turvallisuutta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioidessa. Kotikäyntien turvallisuuteen tulee varautua jo ennen lähtöä asiakkaan kotiin. Kaatumisten ehkäisy lisää ikääntyneiden asiakkaiden arjen turvallisuutta. Hyvällä hygienialla turvataan niin asiakkaiden kuin työntekijöiden terveyttä ja hyvinvointia. Tapaturmariski vähenee hyvällä ravitsemuksella. Paloturvallisuuden varmistaminen on osa työntekijöiden työtä. Turvallisuustyön tulee kohdistua yksilöiden lisäksi toimintaympäristöön. Vaara- ja häiriötilanteista raportointi vahvistaa arjen turvallisuutta. Tiedonkulun ja viestinnän merkitys korostuu erityisesti häiriö- ja poikkeustilanteissa. Asiakkaiden turvallisuudesta huolehtiminen on moniammatillista ja poikkihallinnollista yhteistyötä.

Avainsanat: riskikartta, työturvallisuus, asiakasturvallisuus

Sammandrag

Riitta Koivula, Hanna Brotkin, Olli Saarsalmi. Säker social- och hälsovårdsservice: handbok för yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Styrning 2/2018. 23 sidor. Helsingfors 2018.

ISBN 978-952-343-089-1 (elektronisk publikation)

Alla yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården deltar i arbetet med att utveckla säkerhetskulturen. I riskhanteringen fästs uppmärksamhet vid såväl verksamhet och lokaler som arbetstagar- och klientrisker. Med hjälp av multiprofessionella och sektoröverskridande åtgärder kan man säkerställa en trygg vardag i både socialvårdens verksamhetsenheter och klienternas hem.

Handboken som är en förkortning av den mer omfattande anvisningen Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen (Aspekter på säkerheten i socialvårdens tjänster) lyfter fram fjorton centrala säkerhetsteman i arbetet för säkerheten. Ledningens engagemang i säkerhetsledning är utgångspunkten för klientsäkerheten. Att utveckla säkerhetskulturen tillsammans ligger till grund för säkert arbete. Grunden för högklassigt arbete läggs när arbetstägaren tar hand om sitt arbetarskydd. Klienterna och deras anhöriga och närstående borde involveras i planeringen, genomförandet och bedömningen av den dagliga säkerheten. Hembesökens säkerhet ska förberedas redan innan man ger sig av hem till klienten. Förebyggande av fallolyckor ökar äldre klienters säkerhet i vardagen. Genom en god hygien tryggar man både klienters och arbetstagares hälsa och välbefinnande. Olycksfallsrisken minskar genom hälsosam näring. Säkerställandet av brandsäkerheten utgör en del av arbetstägarnas arbete. Säkerhetsarbetet ska omfatta såväl individerna som den operativa miljön. Rapportering av tillbud och störningar stärker säkerheten i vardagen. Informationsförmedlingens och kommunikationens roll framhävs särskilt vid störningar och exceptionella situationer. Arbetet med att sörja för klienternas säkerhet är sektoröverskridande och multiprofessionellt samarbete.

Nyckelord: riskkarta, arbetarskydd, klientsäkerhet

Abstract

Riitta Koivula, Hanna Brotkin, Olli Saarsalmi. Safe health and social services: guide for health and social care professionals. National Institute for Health and Welfare (THL). Ohjaus 2/2018. 23 pages. Helsinki, 2018

ISBN 978-952-343-089-1 (online)

Building a safety culture is a task that every health and social care professional needs to participate in. In risk management, attention is paid to risks related to activities, facilities, employees and clients. Safe and secure everyday life of clients can be ensured by using a multiprofessional and intersectoral approach both in social welfare units and at clients' homes.

This short guide highlights fourteen central dimensions of safety work. The guide is based on a more extensive publication on the safety of social services: Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen (available in Finnish). The basic premise for client safety is that the management is committed to safety. Building together a safety culture provides the basis for safe working. Occupational safety of the employee is necessary to reach a high-quality work performance. Clients, their family and other close persons should be invited to take part in the planning, implementation and assessment of the client's everyday safety. In case of house calls, preparations for safety are needed already before travelling to clients' homes. Preventing falls improves the everyday safety of older clients. Good hygiene supports the health and well-being of both clients and employees. Good nutrition decreases the risk of accidents. Ensuring fire safety is part of the employees' duties. When working for safety, the measures need to focus on both individuals and the operating environment. Reporting hazardous situations and incidents strengthens the safety of everyday life. Information flow and communication are particularly important during disruptions and emergencies. Ensuring the safety of clients requires multiprofessional and intersectoral collaboration.

Keywords: risk map, occupational safety, client safety

Sisältö

Lukijalle	3
Tiivistelmä	4
Sammandrag	5
Abstract	6
Turvallisuusjohtaminen	8
Osallistu ja ohjaa turvallisuuskulttuurin ylläpitämiseen	9
Huolehdi itsestäsi	10
Asiakas ensin	11
Turvallisesti kotikäynnillä	12
Ehkäise kaatumiset	13
Ehkäise painehaavat	14
Muista hygienia	15
Varmista ravitsemus	16
Ehkäise tulipalot	17
Tunnista ympäristön ja toiminnan riskit	18
Raportoi vaaratilanteista	19
Viesti ja tiedota	20
Toimi moniammatillisesti	21
Lähteet	22

Turvallisuusjohtaminen

Organisaation riskienhallinnan perusta on turvallisuustyöhön sitoutunut johto. Organisaation johdolla tulee olla käytettävissään kaikki tarpeellinen tieto toimintaa uhkaavista merkittävistä riskeistä ja suunnitelmat niiden hallitsemiseksi. Asiakasturvallisuuden johtaminen on olennainen osa johtamista.

Stepit

- Varmista riittävät voimavarat
- Varmista riittävä osaaminen
- Varmista, että välineet ovat asianmukaiset ja tarpeellisia välineitä ja tarvikkeita on saatavilla
- Arvioi kaikkien päätösten vaikutukset asiakasturvallisuuteen
- Vahvista esimerkiksi turvallisuuskulttuurin rakentumista, pidä yllä tätä koskevaa keskustelua
- Toteuta päivittäisessä työssäsi riskienhallintaa
- Analysoi ja hyödynnä häiritsevistä tapahtumista kerättyä tietoa
- Johda organisaatiota avoimeen ja keskustelemaan työskentelytilaan
- Tue henkilöstöä häiritsevistä tapahtumien käsittelytilanteissa.

Johdon tulee varmistaa, että henkilöstön työolosuhteet ovat suotuisat ja välineet tarkoituksenmukaiset ja riittävät palvelujen laadukkaalle ja turvalliselle toteuttamiselle. Organisaatiossa tai toimintayksikössä tulee olla nimettynä yksi tai tarvittaessa useampi turvallisuuden kokonaisuudesta perillä oleva henkilö sekä varahenkilö, jotka koordinoivat turvallisuustoimintaa. Turvallisuudesta vastaava henkilö huolehtii toimintayksiköiden päivittäisestä riskien ja turvallisuuden hallinnasta, kerää tietoja, analysoi turvallisuustilannetta ja raportoi sitä koskevia tietoja johdon päätöksentekoa varten.

Lisätietoja

[Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen, Luku 2, s. 11–14.](#)

Osallistu ja ohjaa turvallisuus- kulttuurin ylläpitämiseen

Riskienhallinta perustuu vahvaan turvallisuuskulttuuriin, jonka rakentumisen lähtökohtana on johdon sitoutuminen turvallisuustyöhön. Turvallisuuskulttuurille luodaan vahva ja kestävä pohja avoimen keskustelun kautta. Riskienhallinnalla varmistetaan, että organisaatiolla ja sen henkilökunnalla on riittävästi tietoa toimijoiden, toiminnan ja toimintaympäristön riskeistä. Toiminnan sisäiset riskit jaetaan henkilöstö-, asiakas-, toiminta- ja toimitilariskeihin. Hyvä turvallisuuskulttuuri vähentää tapaturmia ja häiriöitä sekä lisää työssä jaksamista. Turvallisuus ja turvallisuuskulttuuri rakentuvat pienistä arkipäivän asioista ja valinnoista.

Stepit

- Havainnoi ympäristöä
- Tunnista uhat ja toimintaan liittyvät riskitekijät
- Arvioi säännöllisesti toiminnan ja fyysisen turvallisuuden tasoa
- Omaksu turvallisuutta edistävät ja turvallisuutta ylläpitävät toimintatavat
- Näytä esimerkkiä, pyri aina toimimaan turvallisuus mielessäsi
- Opasta ja perehdytä myös työtovereita huomioimaan turvallisuuskäsitteet
- Osallistu ensiapu- ja alkusammutuskoulutuksiin
- Kertaa säännöllisesti työpaikkasi turvallisuussuunnitelma
- Pidä yllä keskustelua ja viestintää turvallisuudesta
- Huolehdi työhyvinvoinnista, osaamisesta ja työturvallisuudesta
- Reagoi nopeasti havaittuihin riskeihin
- Pidä yllä myönteistä turvallisuusilmapiiriä.

Hyvää turvallisuuskulttuuria edistävät mm. viestinnän merkityksen korostaminen, turvallisuusosaamisen säännöllinen varmistaminen sekä työpaikan turvallisuudelle myönteisen yhteisöllisyyden kasvattaminen ja tukeminen. Riskien tunnistamisessa ja arvioinnissa hyödynnetään oman henkilöstön laajaa osaamista sekä yhteistyötä viranomaisten että sidosryhmien kanssa.

Lisätietoja

Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen, Luku 2, s. 11–16, 85, 88–89.

Huolehdi itsestäsi

Työhyvinvointi muodostuu työstä ja sen mielekkyyden kokemuksesta, terveydestä, hyvinvoinnista ja turvallisuudesta. Hyvinvoiva työntekijä kykenee tarjoamaan asiakkaalle turvalliset palvelut. Terveelliset elämäntavat, kuten riittävä lepo, liikunta, monipuolinen ravitsemus edistävät hyvinvointia ja terveyttä ja tukevat olennaisesti myös työssä jaksamista. Fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin ja terveyden lisäksi on tärkeää huolehtia sosiaalisesta hyvinvoinnista niin työssä kuin vapaa-ajalla. Hyvinvoinnin kokemus, yhteisöllisyys ja toimivat sosiaaliset suhteet tukevat elämänlaatua ja arjen hallintaa ja auttavat näin jaksamaan työssä. Hyvän ilmapiirin ylläpitämisellä tuetaan henkilöstön työhyvinvointia ja varmistetaan palvelujen laatu ja turvallisuus.

Stepit

- Pidä yllä fyysistä ja psyykkistä kuntoasi
- Huolehdi riittävästä palautumisesta
- Nuku riittävästi ja syö monipuolisesti
- Pyri noudattamaan terveellisiä elintapoja
- Pyydä esimieheltä ja työterveyshuollosta tukea erityisen kuormittaviin tilanteisiin
- Ylläpidä positiivista keskustelua työyhteisössä
- Pidä yllä osaamistasi ja kehitä itseäsi osallistumalla täydennyskoulutuksiin
- Toimi aina oma työturvallisuutesi ja asiakkaidesi turvallisuus huomioiden.

Hyvä työilmapiiri syntyy hyvinvoivista ihmisistä, työtovereiden huomioimisesta ja heistä välittämisestä. Jokainen työntekijä on osaltaan vastuussa siitä, että työpaikalle muodostuu luottavainen yhteishenki ja vuorovaikutus. Hyvässä työilmapiirissä vaikeitakin turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä voidaan käsitellä avoimesti, yhteisesti hyväksytyjä menettelytapoja noudattaen.

Lisätietoja

[Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen Luku 4 s. 30–39.](#)

Asiakas ensin

Vanhuspalvelulain mukaan asiakkaalla on oikeus osallistua hoitonsa suunnitteluun ja mahdollisuus saada tietoa omasta hoidostaan. Kaikki asiakkaan hoitoon osallistuvat toteuttavat tahollaan asiakas- ja palveluohjausta sekä huolehtivat omalta osaltaan asiakasturvallisuuden toteutumisesta. Varmista, että asiakkaan palvelut vastaavat hänen yksilöllistä palveluntarvettaan myös silloin, kun asiakkaan elämäntilanteessa tai terveydentilassa tapahtuu muutoksia. Asiakkaan hoidon ja palvelun turvallisuuteen sekä asiakkaan tapaturmavaaraan ja väkivallan uhkaan voidaan vaikuttaa henkilöstön toimintatapoja muuttamalla ja toimivalla yhteistyöllä. Asiakkaan palvelujen turvallisuus tulee varmistaa poikkeuksetta. Asiakkaalla on oikeus hyvään hoitoon ja kohteluun ilman syrjintää. Asiakasta tulee kohdella aina niin, ettei hänen ihmisarvoaan loukata ja että hänen yksityisyyttään ja vakaumustaan kunnioitetaan. Asiakkaan turvallisuuden edistäminen estää ja vähentää inhimillistä kärsimystä aiheuttavia tapahtumia.

Stepit

- Asiakas on oman elämänsä asiantuntija, joten ota asiakas mukaan oman hoitonsa turvallisuuden ja laadun suunnitteluun
- Varmista asiakkaan keinot ja mahdollisuudet vaikuttaa omaan hoitoonsa ja palveluunsa
- Ohjaa, tue ja varmista asiakkaan ja hänen läheistensä tiedonsaanti
- Mahdollista asiakkaalle hänelle mieluisten asioiden tekeminen
- Kohtaa asiakas kunnioittavasti, kuuntele häntä
- Pyri omalla toiminnallasi edistämään asiakkaan terveyttä ja hyvinvointia
- Varmista, että asiakas tietää, kuinka hän voi osaltaan edistää ja vaikuttaa palvelujen laatuun ja turvallisuuteen
- Varmista, että asiakas tietää kuinka toimia silloin, jos hän ei ole tyytyväinen saamansa palveluun
- Arvosta asiakkaan antamaa palautetta ja ota se vastaan avoimesti
- Kirjaa palaute ja käsittele asia yhdessä esimiehesi ja kollegojesi kanssa.

Luottamuksellisen ilmapiirin rakentaminen on tärkeää. Luottamuksellisessa ilmapiirissä asiakkaat antavat palautetta ja rohkenevat tuoda esiin laadussa ja turvallisuudessa havaitsemiaan puutteita ja tarpeita. Keskustele asiakkaan kanssa turvallisuudesta ja käy asiakkaan kanssa kiireettömästi läpi mahdolliset haittatapahtumat.

Lisätietoja

[Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen Luku 4, s. 39, 41–54, 107.](#)

Turvallisesti kotikäynnillä

Kotiin annettavissa palveluissa otetaan aina huomioon asiakkaan yksilöllinen tilanne ja kotirauhaan sekä yksilön vapauteen liittyvät näkökohdat. Turvallisuusnäkökulmat tulee kirjata asiakkaan asiakassuunnitelmaan. Kotikäynnit menevät yleensä hyvin, mutta

Stepit

- Varaudu siihen, että kotikäynnillä voi tulla eteesi ”mitä vain”.
- Perehdy asiakkaan tietoihin ja taustoihin, kuten päihteiden käyttöön, aiempaan uhkaavaan käytökseen ja varmista, onko tiedossa jotain sellaista, minkä vuoksi käynnille ei pidä mennä yksin.
- Mieti, onko käsiteltävä asia sellainen, että tapaaminen on parempi järjestää toimistolla.
- Varmista, että työpuhelin on mukana.
- Pysäköidessäsi käännä auto jo kotikäynnille mennessäsi valmiiksi menosuuntaan ja pidä auton avaimia siten, että saat ne nopeasti käyttöösi.
- Luo yleissilmäys sisälle mennessäsi ja tee tilannearvio.
- Valitse paikkasi ja liiku asunnossa siten, että varmistat ulospääsyn.
- Huomioi keitä asunnossa on, sekä ihmiset että eläimet. Huomio myös asiakkaan mielentila ja onko näkyvillä vaarallisia esineitä.
- Huomioi asiakkaan psyykkisen tilan muutokset kuten sulkeutuneisuus ja vihamielisyys.
- Sovi uusi käyntiaika, jos asiakas on päihtynyt, aggressiivinen, erityisen hermostunut tai käyttäytyy oudosti, asunnossa on tuntemattomia vieraita tai tulee epäilyttävä tunne turvallisuutesi vaarantumisesta.
- Uhkaavassa tilanteessa kiinnitä huomiota käytökseesi niin, että: - et näytä pelkoasi tai kiukkuasi - pidät katsekontaktin - et vähättele uhkaajaa tai tilannetta - et ryhdy väittelyyn vaan myötäile - et käännä selkääsi, pidä kädet näkyvissä, hyvä asento on olla sivuttain ja kädet rennosti yhdessä - et uhkaile vastatoimilla - jätät uhkaajalle tilaa ja säilytät hänen reviirinsä, pidä etäisyyttä 3–4 metriä, jos mahdollista.
- Uhkatilanteen jälkeen ilmoita tapahtuneesta esimiehellesi.
- Ilmoita poliisille tarvittaessa ja ota vartija tarvittaessa mukaan kotikäynnille.
- VIRVE-puhelimen käyttö on vaaratilanteissa erityisen tärkeää.

Asiakkaan kodissa työskennellessä ristiriitatilanteita saattaa syntyä paikoitellen asiakkaan itsemääräämisoikeuden ja toisaalta työnantajan työsuojeluvetoitteiden vuoksi, esimerkiksi kun asiakas ei halua sairaalasänkyä kotiinsa, vaikka se olisi välttämätöntä työntekijöiden ergonomisen työskentelyn vuoksi. Yksilöllisissä tilanteissa ratkaisu löytyy henkilökohtaisen riskiarvion perusteella asiakkaan kanssa keskustellen.

Lisätietoja

[Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen, Luku 6, s. 92–94.](#)

Ehkäise kaatumiset

Vuosittain joka kolmas 65 vuotta täyttänyt ja joka toinen 80 vuotta täyttänyt henkilö kaatuu. Kaatumisista aiheutuu eriasteisia vammoja ja yli 1000 henkilöä kuolee vuosittain kaatumisen seurauksena. Vaikka iäkkäät naiset kaatuvat miehiä useammin, miehet menehtyvät kaatumisista seuraaviin vammoihin naisia useammin. Yhden lonkkamurtuman ensimmäisen vuoden hoito maksaa yhteiskunnalle noin 30 000 euroa.

- Kaatumisen vaarassa olevien henkilöiden tunnistaminen ja kaatumisten ehkäisytoimien suunnittelu sekä toteutus on moniammatillista yhteistyötä.
- Kaatumisia ja kaatumisvammoja voidaan ehkäistä sekä moni- että yksiosaisilla ohjelmilla.
- Kotona asuvien iäkkäiden kaatumisten ja kaatumisvammojen ehkäisyssä olennaista on monipuolinen liikuntaharjoittelu. Harjoittelun osana pitää aina olla tasapainoa parantavia ja lihasvoimaa lisääviä harjoitteita.
- Yksilöllisesti suunnitellut ja toteutetut asumisen, asunnon ja elinympäristön muutostyöt ovat tärkeä osa kaatumisten ehkäisyä korkeassa kaatumisvaarassa olevilla iäkkäillä.
- Pitkäaikais- tai sairaalahoidossa olevien iäkkäiden kaatumisia voidaan parhaiten ehkäistä yksilöllisiin vaaratekijöihin kohdennetuilla, useampia ehkäisytoimia ja liikuntaharjoittelua sisältävällä ohjelmalla.

(Lähde: Kaatumisten ja kaatumisvammojen ehkäisyn fysioterapiasuositus)

Stepit

- Tunnista kaatumisvaarassa oleva henkilö
- Tee kaatumisvaaran arviointi
- Suunnittele yhdessä asiakkaasi kanssa kaatumisia ehkäisevä yksilöllinen ohjelma
- Toimi yhteistyössä moniammatillisen tiimin kanssa
- Poista kotiympäristön riskitekijät
- Arvioi asiakkaan apuvälineiden tarve
- Seuraa, arvioi ja kirjaa.

Kaatumisten ehkäisy edellyttää yksilöllistä kaatumisvaaran arviointia. Kaatumisten ehkäisemiseksi tarvitaan usein moniammatillisesti toteutettuja toimenpiteitä, kuten liikuntaharjoittelua sekä lääkityksen ja ravitsemuksen tarkistamista.

Lisätietoja

Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen, Luku 4, s. 41–44.

Kaatumisten ja kaatumisvammojen ehkäisyn fysioterapiasuositus. Suomen Fysioterapeutit.

Ehkäise painehaavat

Painehaavat ovat yleisiä ikääntyneillä ihmisillä. Ikääntymisen seurauksena iho ohenee ja haurastuu. Painehaavalla tarkoitetaan ihonalaisen kudoksen tai ihon vauriota, jonka on aiheuttanut paine, ihon venyntyminen tai ihoon kohdistunut hankaus. Painehaavat syntyvät tyyppillisesti kehoon sellaisiin kohtiin, jossa on luinen uloke. Yleisiä kohtia kehossa ovat lonkan alue, kantapää ja kehräsluu, istuinluut sekä lantion seutu. Painehaavojen syntyyn vaikuttavia riskitekijöitä ikääntymisen lisäksi ovat: liikkumattomuus, kudokseen kohdistuva pitkittynyt kohtisuora staattinen paine, ihon kosteus, inkontinenssi, hikoilu, ravitsemuksen häiriöt ja sairaudet. Painehaavoja esiintyy noin 5-15 %:lla potilaista kotihoidossa, sairaaloissa ja hoitolaitoksissa ja sairaaloissa. Painehaavoista aiheutuvat kustannukset Suomessa ovat satoja miljoonia euroja vuodessa. Painehaavojen ennaltaehkäisy tulee halvemmaksi kuin haavojen hoitamisesta syntyvät kustannukset. Sosiaalipalveluissa/kotihoidossa on siten hyvä pyrkiä painehaavojen synnyn tehokkaaseen ennaltaehkäisyyn.

Stepit

- Tunnista painehaavojen synnyn riskitekijät. Hyödynnä validoituja riskimittareita (mm. Braden, SRS- mittari ja The Norton Scale).
- Arvioi, seuraa ja tue asiakkaan hyvää ravitsemustilaa.
- Seuraa jatkuvasti asiakkaan ihon kuntoa.
- Kiinnitä huomioita asiakkaan hygienian hoitoon sekä virtsan ja ulosteen pidätyskykyyn. Laadi tarvittaessa yksilöllinen inkontinenssin hallintasuunnitelma.
- Suojele ihoa venytyksen ja paineen aiheuttamilta vaurioilta. Vältä asiakkaan siirroissa liikkeitä, jotka aiheuttavat ihon venyttymistä tai lisääntyvää kudospainetta. Käytä siirtymisen apuvälineitä.
- Vähennä vuodepotilaiden asentohoidolla kudokseen kohdistuvaa painetta.
- Huolehdi hikoilevan asiakkaan vuodevaatteiden vaihdosta riittävän usein.
- Auta asiakasta valitsemalla hengittäviä materiaaleja sekä vaatteissa että vuodevaatteissa.

Mikäli asiakkaalle on hyvästä ennaltaehkäisystä huolimatta syntynyt painehaava ryhdy toteuttamaan laadukasta haavanhoitoa. Tutustu painehaavojen hoitosuosituksiin ja hyödynnä haavanhoitajien asiantuntemusta asiakkaan hoidon suunnittelussa ja toteutuksessa.

- Huolehdi haavanhoito-osaamisestasi.
- Kirjaa ja seuraa haavanhoidon toteutusta huolellisesti. Hyödynnä valokuvausta hoidon seurannassa.
- Tue asiakasta.
- Konsultoi haavanhoidon asiantuntijoita.

Lisätietoja

Painehaavan ehkäisy ja tunnistaminen aikuispotilaan hoitotyössä. Hoitotyön tutkimussäätiö.
Painehaavamateriaali. Suomen Haavanhoitoyhdistys ry.

Muista hygienia

Hyvästä hygieniasta huolehtiminen kuuluu kaikille sosiaali- ja terveyspalvelujen työntekijöille. Henkilökunta ymmärtää hygienian merkityksen, hygieeniset toimintatavat ja toimenpiteet sekä pitää huolen siitä, että puhtauden ja siisteyden ohjeita noudatetaan toimintayksikössä ja kotikäynneillä järjestelmällisesti. Hyvän hygienian noudattaminen kuuluu myös asiakkaille sekä heidän omaisilleen ja läheisilleen.

Stepit

- Desinfioi kätesi ennen kuin kosketat hoidettavaa henkilöä. Tämä estää mikrobien siirtymisen omista käsistäsi hoidettavaan henkilöön.
- Desinfioi kätesi juuri ennen aseptica toimenpidettä. Silloin suojaat hoidettavaa henkilöä myös hänen omilta mikrobeiltaan.
- Desinfioi kätesi aina, kun olet käsitellyt eritteitä ja aina suojakäsineiden riisumisen jälkeen. Näin estät mikrobien siirtymisen hoidettavasta henkilöstä itseesi ja ympäristöön.
- Desinfioi kätesi, kun olet koskettanut hoidettavaa henkilöä ja hoitotapahtuma on päättynyt tai keskeytynyt. Estät mikrobien siirtymisen hoidettavasta henkilöstä itseesi ja ympäristöön.
- Hoidettavan henkilön sairaana ollessa desinfioi kätesi, kun olet koskettanut jotain hänen lähiympäristössään sijaitsevaa esinettä, oven kahvaa tms. silloinkin kun et ole koskettanut sairaana olevaa henkilöä. Siten estät mikrobien siirtymisen hoidettavasta henkilöstä itseesi ja ympäristöön.

(Lähde: Maailman terveysjärjestö WHO:n muistisäännöt hyvään käsihygieniaan)

Vuonna 2017 päivitetyn tartuntatautilain mukaan myös sosiaalihuollon toimintayksiköiden on torjuttava suunnitellusti hoitoon liittyviä infektioita.

Lisätietoja

Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen, Luku 4, s. 64–67.

Varmista ravitsemus

Ravitsemustilan heikkeneminen lisää asiakkaan tapaturmariskejä, sairauksia ja komplikaatioita. Ravitsemusohjaus ja asiakkaan ravitsemustilan arviointi ovatkin tärkeitä osa-asiakkaan hoitoa. Asiakkaan ravitsemustilaa tulee arvioida säännöllisesti sekä laatia ravitsemushoitosuunnitelma osaksi hoitosuunnitelmaa. Asiakkaan ravitsemushoitoa tulee toteuttaa jatkuvasti osana muuta hoitoa. Asiakkaiden yleisiä ravitsemustilan heikkenemiselle altistavia tekijöitä ovat muistisairaudet, päivittäisen toiminnan toimintavaajeet, kivut, aistitoiminnan häiriöt, mielialanlasku ja masennusoireet sekä monilääkitys.

Stepit

- Keskustele asiakkaan kanssa hänen ruokailutottumuksistaan.
- Selvitä mistä ruoasta asiakas pitää, kuinka usein ja miten paljon asiakas on tottunut syömään.
- Mittaa ja arvioi asiakkaan vajaaravitsemusriskiä validoiduin mittarein (mm. MNA).
- Vahvista asiakkaan ravitsemustilaa tarvittaessa kliinisillä täydennysravintovalmisteilla.
- Varmista riittävän energiansaannin lisäksi riittävä vitamiinien, proteiinien ja hivenaineiden saanti. Varmista erityisesti suositusten mukainen D-vitamiinin saanti.
- Huolehdi asiakkaan riittävästä nesteiden saannista.
- Seuraa asiakkaan painoa säännöllisin punnituksin.
- Selvitä ravitsemustilan muutosten juurisyyt ja ryhdy toimiin asiakkaan ravitsemustilan vahvistamiseksi.
- Ota huomioon asiakkaan sairauksista tai muista syistä johtuva erityisruokavalio.
- Tee moniammatillista yhteistyötä asiakkaan ravitsemuksen tilasta huolehtiessasi.

Mikäli kotihoidon asiakas ei itse suoriudu ruokatalouden hoidosta, asiakkaan ruokahuollon toteuttamiseksi on useita tapoja, kuten ateria- ja kauppapalvelut. Ruokahuollon järjestäminen on keskeinen osa ravitsemushoidon kokonaisuutta. Palvelunjärjestämisen tavasta tulisi keskustella asiakkaan kanssa. Valinta tulisi tehdä siten, että palvelut tukevat mahdollisimman hyvin asiakkaan hyvän ravitsemuksen toteutusta.

Varaudu myös ruokahuollon keskeytyksiin. Esimerkiksi asiakkaiden kotona tulisi olla riittävä kotivara eli ruokavarasto, jonka turvin asiakas selviytyy mahdollisista ruoanjakelun keskeytyksistä joitakin päiviä.

Lisätietoja

Ravitsemussuosituksat ikääntyneille. Evira.

Ehkäise tulipalot

Tulipaloissa on viimeisen kymmenen vuoden aikana kuollut vuosittain noin 80 ihmistä. Hoitolaitoksissa kuolemaan johtavia tulipaloja tapahtuu kerran noin joka toinen vuosi. Tulipaloja ja pieniä rakennuspalovaaroja voidaan vähentää ennaltaehkäisyllä.

Tarkastele säännöllisesti ympäristöä ja pyri poistamaan havaitsemasi tulipalovaaraa lisäävät tekijät. Mikäli tulipalovaaraan lisäävät tekijät ovat sellaisia, joita et itse pysty poistamaan, tiedota näistä oman alueesi pelastusviranomaisia. Sopikaa työpaikalla säännöllisesti tehtävän palovaroittimien paristojen vaihdot ja kirjatkaa vaihtopäivät yhtenäisesti asiakastietoihin.

Paloturvallisuutta voidaan parantaa kiinnittämällä huomiota tulipalojen tyypillisiin syttymistapoihin. Erityisesti tulisi kiinnittää huomiota mm. seuraaviin seikkoihin:

Stepit

- Huolehdi yleisestä siisteydestä toimintayksikön sisä- ja ulkotiloissa.
- Sähkölaitteista katkaistaan virta aina silloin kun niitä ei käytetä.
- Pyykinpesu- ja astianpesukonetta käytetään vain asukkaan kotona ollessa. Saunan löylyhuoneessa ei saa kuivata pyykkiä kiukaan ollessa lämmin.
- Tekstiilejä, pehmusteita ja muita sisusteita hankittaessa suositetaan paloturvallisia huonosti syttyviä materiaaleja.
- Toimintayksiköissä vältetään avotulen käyttöä.
- Tarkista palovaroittimen toimivuus säännöllisesti.
- Neuvo asiakasta tarvittaessa hankkimaan liesivahti.
- Toimintayksikön sisä- ja ulkotiloissa (parvekkeet, sisäänkäyntikatokset) ei saa tupakoida.
- Roska-astiat säilytetään tuhopolttojen varalta lukituissa tiloissa riittävän etäällä rakennuksesta.
- Keskustellaan säännöllisesti asiakkaiden kanssa turvallisuudesta huolehtimisesta.

Tulipalon syttyessä toimi seuraavasti:

- Jos tulipalo on muualla kerrostalossa ja portaikossa on savua, jää odottamaan asuntoon pelastuslaitoksen saapumista. Tilkitse porraskäytävään johtava ovi esim. märillä pyyhkeillä estääksesi savun pääsemistä asuntoon. Sulje asunnon kaikki väliovet ja mene kauimmaiseen huoneeseen ja ilmoita puhelimitse sijaintisi pelastuslaitokselle. Älä suojaudu aivan ikkunan viereen.
- Jos asunnossa palaa, sammuta mahdollisuuksiesi mukaan alkanut palo käytössäsi olevilla alkusammuttimilla. Jos tämä ei onnistu, sulje välittömästi palavaan tilaan johtavat ovet.
- Avaa ulko-ovi ja sen jälkeen johdata asunnossa olevat ihmiset ja kotieläimet ulos rakennuksesta.
- Sulje mahdollisuuksien mukaan lähtiessäsi ikkunat ja väliovet ja lopuksi myös huoneiston ulko-ovi.
- Poistuessasi viimeisenä katkaise mahdollisuuksiesi mukaan sähkövirta pääkytkimestä.
- Soita turvallisesta paikasta hätänumeroon: kerro tarkka osoite (kunta ja katuosoite), onko joku vielä sisällä palavassa huoneistossa, mitä ja missä palaa. Älä sulje puhelinta ennen kuin saat siihen luvan.
- Älä mistään syystä palaa takaisin palavaan huoneistoon.
- Johdata asunnosta pelastamasi asukkaat talon pelastussuunnitelmassa kerrotulle kokoontumispaikalle ja ilmoita tilanteesta esimiehellesi.

Lisätietoja

Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen, Luku 6, s. 94–96.

Tunnista ympäristön ja toiminnan riskit

Toimitilojen ja ympäristön turvallisuuden vaikuttavien seikkojen havaitseminen, turvallisuuspuutteista ilmoitusten tekeminen sekä häiriötilanteissa toimenpiteisiin tarttuminen on osa henkilöstön työtä. Jatkuvuuden turvaamiseksi varaudu mm.

- ruoanjakelun häiriöihin
- onnettomuustilanteisiin (esim. liikenne)
- kiinteistön lämmityksen häiriöihin
- sähkönjakelun häiriöihin (esim. aggregaatti)
- käyttöveden laadun häiriöihin
- vesivahinkoihin
- ilmanvaihdon häiriöihin
- valaistuksen puutteellisuuteen
- turvallisuusjärjestelmien häiriöihin.

Stepit

- Ota asiakas ja tarvittaessa hänen läheisensä ja omaisensa mukaan ympäristön tarkastuksiin
- Tutustu pelastussuunnitelmaan
- Testaa järjestelmien toimivuus säännöllisesti
- Ilmoita tarvittavista korjaus- ja muutostöistä (esim. kaiteet, opasteet)
- Tee vaaratapahtumailmoitus
- Suojaa henkilöt, omaisuus ja ympäristö vaaratilanteissa.

Turvallisuuden varmistamisessa poikkihallinnollinen yhteistyö esimerkiksi paikallisen pelastuslaitoksen, poliisin ja terveystarkastajien kanssa on osa sosiaali- ja terveystieteiden henkilöstön työtä. Opettele sinulle uusien viestintävälineiden käyttö. VIRVE Viranomaisverkko on valtion ja kuntien viranomaisten viestijärjestelmä. Sen avulla yhteiskunnan ja kansalaisten turvallisuudesta vastaavat viranomaiset voivat viestiä sujuvasti keskenään yhteistoimintatehtävissä ja myös organisaatioidensa sisällä. Järjestelmän käytön hallinta lisää myös työntekijän omaa työturvallisuutta.

Lisätietoja

Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen, Luku 4, s. 72–80.

Raportoi vaaratilanteista

Sosiaali- ja terveystalvelujen henkilöstö informoi esimiestään työssään havaitsemistaan vaaratilanteista. Vaaratilanteella tarkoitetaan epätavallista tai odottamatonta tapahtumaa, jonka seurauksena on esimerkiksi henkilön loukkaantuminen, merkittävä omaisuuden vahingoittuminen, toimintayksikön merkittävä toiminnan häiriö tai epäsuotuisa vaikutus ympäristöön. Turvallisuus on hyvä nostaa yhdeksi teemaksi jokaiseen henkilöstön ja esimiesten yhteiseen kokoontumiseen, kuten osastokokouksiin. Vaaratilanteiden ehkäiseminen ja tapahtumista raportointi on henkilöstön jokapäiväistä työtä ja osa omavalvontaa.

Vaaratapahtumien raportoinnin tarkoituksena on:

- kerätä ja välittää tietoa läheltä piti- ja haitta- sekä vaaratapahtumista syyllistämättä ketään
- tallentaa tieto yhteisesti sovitulla tavalla
- mahdollistaa tiedon jatkokäsittely ja tapahtumien analysointi
- oppia tapahtumista seurantatiedon tarkastelun ja yhteisen keskustelun kautta
- kehittää toimintaa edelleen yhdessä toimien.

Stepit

- Opi tunnistamaan vaaratilanteet ja miten niitä voidaan ennaltaehkäistä
- Toimi tilanteen edellyttämällä tavalla turvallisesti sekä ohjeistusten että sovitujen toimintatapojen mukaisesti
- Raportoi tapahtumasta
- Opi tapahtuneesta yhdessä esimiehesi ja työtovereidesi kanssa
- Kehitä toimintaa turvallisemmaksi yhdessä asiakkaiden ja heidän läheistensä kanssa.

Lisätietoja

Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen, Luku 5, s. 88–91.

Viesti ja tiedota

Turvallisen työn ja asumisen varmistaminen edellyttää tiedon kulun toimivuutta asiakkaan, hänen omaisensa ja läheisensä, työntekijöiden, johdon ja yhteistyökumppaneiden kesken. Tiedonkulussa ja viestinnässä huomio tulee kiinnittää myös eri ryhmien, kuten vieraskielisten, toimintarajoitteisten sekä kuulo- ja näkövammaisten henkilöiden tarpeisiin niin sisällöllisesti kuin menetelmällisesti.

Stepit

- Tutustu organisaatiosi viestinnän keinoihin ja kanaviin
- Pidä esillä johdon ja yhteistyökumppaneidesi yhteystiedot myös paperisena versiona
- Pyydä tarvittaessa tulkki avuksesi
- Tunnista tilanteet, jotka erityisesti edellyttävät hyvää tiedon kulkua (kuten poikkeustilanteet)
- Tunnista häiriö- tai kriisitilanteessa oma vastuusi tiedonkulussa
- Huolehdi työvälineidesi, kuten kännykkäsi, toimivuudesta
- Informoi esimiestäsi tietokatkoista tietojärjestelmissä
- Muuta toimintakäytäntöjä tarvittaessa tiedon kulun varmistamiseksi
- Tunnista tietosuoja ja asiakastietojen asianmukainen käsittely.

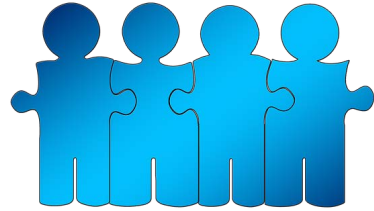
Sosiaali- ja terveyspalveluissa tiedon tulee kulkea poikkihallinnollisesti esimerkiksi poliisin, pelastustoimen ja kolmannen sektorin toimijoiden välillä. Esimerkiksi pelastuslaki velvoittaa työntekijää informoimaan pelastuslaitosta havaitsemistaan paloturvallisuuspuutteista tietosuojan estämättä esimerkiksi silloin, kun asiakkaan pakonomainen keräily johtaa paloturvallisuusriskin suurenemiseen.

Lisätietoja

Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen, Liite 11, s. 124–125.

Toimi moniammatillisesti

Turvallisuuskulttuurin rakentaminen ja ylläpitäminen edellyttävät moniammatillista yhteistyötä. Väestön vanhetessa ja yhteiskunnan muuttuessa eteen saattaa tulla uusia turvallisuusuhkia, kuten iäkkäiden kaltoinkohtelua. Turvallisen elämän takaamiseksi asiakkaille tarvitaan uudenlaista moniammatillista yhteistyötä.

Stepit

- Turvallisuskysymyksissä toimi lähtökohtaisesti moniammatillisesti
- Keskustele turvallisuskysymyksistä päivittäin tapaamiesi muiden sote-ammattilaisten, kuten lääkärin, fysioterapeutin tai päihdetyöntekijän kanssa
- Suunnittele asiakkaasi turvallisista hoitoa ja hoivaa yhdessä muiden ammattilaisten kanssa
- Kirjaa, seuraa ja arvioi suunnitelmien toteutumista yhteistyössä
- Informoi muiden alojen ammattilaisia, kuten pelastusviranomaisia, havaitsemistasi turvallisuuspuutteista
- Pyydä tarvittaessa apua esimerkiksi kiinteistönhuoltajalta tai poliisilta
- Ohjaa muita toimijoita, kuten vapaaehtoisia ulkoiluystäviä, turvalliseen työskentelyyn
- Ota asiakas ja hänen omaisensa ja läheisensä mukaan turvallisuuden varmistamistyöhön
- Kouluttaudu ja perehdytä uudet työntekijät turvallisuutta vahvistavaan moniammatilliseen yhteistyöhön.

Tekeväälle sattuu, opi virheistä.

Lisätietoja

Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen, Luku 1, s.10.

Lähteet

Kaatumisten ja kaatumisvammojen ehkäisyn fysioterapiasuositus.
Suomen fysioterapeutit.

Painehaavamateriaali.
Suomen Haavanhoitoyhdistys ry.

Painehaavan ehkäisy ja tunnistaminen aikuispotilaan hoitotyössä.
Hoitotyön tutkimussäätiö.

Ravitsemussuositukset ikääntyneille.
Evira.

Saarsalmi O, Koivula R (toim.) Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen.
Ohjaus 19/2016. 2. versio. Päivitetty 2017.
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.